

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.04.2004, sp. zn. 29 Cdo 3064/2000, ECLI:CZ:NS:2004:29.CDO.3064.2000.1

Číslo: 24/2006

Právní věta: Stát neodpovídá za škodu způsobenou porušením povinnosti správce konkursní podstaty v konkursním řízení. Nesprávný úřední postup konkursního soudu může spočívat v tom, že nevydal správci konkursní podstaty včas pokyn k vyloučení věci z majetku konkursní podstaty, ačkoliv mu byly známy skutečnosti, jejichž jednoduché posouzení umožňovalo přijmout spolehlivý závěr, že sepsaná věc nepatří do konkursní podstaty. Samotná okolnost, že bylo zahájeno řízení o vylučovací žalobě ve smyslu ustanovení § 19 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů, nesprávnost takového postupu nevylučuje; není však povinností konkursního soudu vyjadřovat se při výkonu své dohlédací činnosti (§ 12 odst. 2 uvedeného zákona) ke stavu dokazování v řízení o vylučovací žalobě.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.04.2004

Spisová značka: 29 Cdo 3064/2000

Číslo rozhodnutí: 24

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs, Náhrada škody, Odpovědnost státu za škodu, Žaloba vylučovací (excindační)

Předpisy: § 1 předpisu č. 58/1969Sb.

§ 12 předpisu č. 328/1991Sb.

§ 18 předpisu č. 328/1991Sb.

§ 18 předpisu č. 58/1969Sb.

§ 19 předpisu č. 328/1991Sb.

§ 6 předpisu č. 328/1991Sb.

§ 8 předpisu č. 328/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobkyně A) G., spol. s r. o., se domáhala po žalované zaplacení částky 2 146 780 Kč s příslušenstvím, původní žalobkyně B) A., spol. s r. o., zaplacení částky 13 092 040 Kč s příslušenstvím a žalobce C) Ing. Z. K. zaplacení částky 100 123 220 Kč s příslušenstvím, shodně uvádějíce, že jde o škodu vzniklou jim nesprávným postupem Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního státního zástupce v Ústí nad Orlicí, za niž stát odpovídá podle zákona č. 58/1969 Sb.

Skutkový děj, z něž jim měla vzniknout škoda, popisovali žalobci tak, že poté, co Krajský soud v Hradci Králové dne 1. 2. 1994 ve věci vedené u něj pod sp. zn. K 8/94 prohlásil konkurs na majetek

dlužnice D., spol. s r. o. (dále též jen „úpadkyně“), a správcem její konkursní podstaty jmenoval JUDr. J. V., se (ke dni prohlášení konkursu) nacházel v držení úpadkyně jednak majetek v jejím vlastnictví, jednak majetek, který „po právu prokazatelně patřil jiným subjektům,“ a to společností B., s. r. o. (dále též jen „B.“), I. – L., a. s. (dále též jen „I.“), P., a. s. (dále též jen „P.“), žalobkyni A) a žalobkyni B).

Škoda, které se žalobci domáhají, pak spočívá v ušlém zisku, který by jinak byl dosažen

- u žalobkyně A) využitím majetku, jenž jí v době prohlášení konkursu patřil, a ve škodách s tím souvisejících,
- u žalobkyně B) využitím majetku, jenž v době prohlášení konkursu patřil společností I. a P., a
- u žalobce C) využitím majetku, jenž v době prohlášení konkursu patřil společnosti B.

Žalobkyně A) se stala vlastnící onoho majetku na základě kupní smlouvy ze dne 7. 7. 1993, ve znění dodatku ze dne 15. 7. 1993, uzavřené s pozdější úpadkyní, přičemž věci zůstaly v držení úpadkyně až do prohlášení konkursu.

Žalobkyně B) popisovala řetězec smluvních ujednání, na jejichž základě se stala vlastnící majetku, o jehož využití šlo, tak, že pozdější úpadkyně se stala leasingovou nájemkyní souboru na výrobu a třídění nanukových držátek a lékařských lopatek na základě leasingové smlouvy ze dne 17. 9. 1992, uzavřené se společností I.- L., a. s., coby leasingovou pronajímatelkou.

Na základě všemi stranami dohodnuté cesse z 23. 9. 1992 pak společnost I. – L., a. s., převedla práva a povinnosti pronajímatele na společnost I. Jelikož pozdější úpadkyně neplnila řádně smluvní povinnosti, skončil nájemní – leasingový vztah výpovědí k 31. 7. 1993.

Dne 25. 10. 1993 leasingový dluh převzala a novou nájemkyní se stala společnost D., spol. s r. o. (dále též jen „D.“), což platilo až do 2. 8. 1994, kdy žalobkyně B) přistoupila k závazku nájemkyně z leasingové smlouvy a získala právo zařízení podnikatelsky využívat. Zařízení pak odkoupila od společností I. dne 24. 8. 1994.

Otázka vlastnictví byla vyřešena rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 33 Cm 50/95. Zařízení, jež bylo ke dni prohlášení konkursu ve vlastnictví společnosti P. (třídička dřevěk), se nacházelo v areálu úpadkyně bez právního důvodu, v důsledku nepřesné evidence při vydražení provozovny v předchozích letech. I zde byla otázka vlastnictví vyřešena soudně (rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 33 Cm 50/95), přičemž 25. 7. 1994 získala toto zařízení do nájmu žalobkyně B) a následně je 19. 9. 1994 odkoupila. Vlastnictví opět zkoumal soud (a vyřešil je rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 33 Cm 51/95).

Žalobce C) popisuje řetězec smluvních ujednání, která jej opravňovala k nakládání s majetkem, tak, že pozdější úpadkyně se stala leasingovou nájemkyní souboru zařízení pro zpracování dřeva na základě leasingových smluv č. 17/92 ze dne 2. 10. 1992, č. 20/92 ze dne 11. 10. 1992 a č. 22/92 ze dne 16. 11. 1992, uzavřených se společností B. coby leasingovou pronajímatelkou. Pozdější úpadkyně pak se souhlasem společnosti B. trojstrannou postupní smlouvou z 28. 7. 1993 převedla práva a povinnosti leasingové nájemkyně na obchodní společnost D. – L., s r. o., později změnila obchodní jméno na D., spol. s r. o. Smlouvou z 1. 8. 1993, ve znění dodatku z 6. 9. 1993, společnost D. přenechala předmět leasingu částečně (co do věcí, o nichž pojednávala leasingová smlouva č. 20/92) do dočasného užívání pozdější úpadkyni, a to na dobu určitou (do 31. 12. 1993). Pro dobu od 1. 1. 1994 byla uzavřena dočasná nájemní smlouva, k jejímuž zrušení došlo 4. 2. 1994. Společnost B. dala dne 6. 9. 1993 novému nájemci (D.) písemný souhlas k přenechání předmětu leasingu do užívání

jinému subjektu, vyžádá-li si to potřeba efektivního využití jeho kapacity. Dne 16. 11. 1993 pak společnost B. uzavřela se společností D. dodatek k leasingovým smlouvám, ve kterém leasingová pronajímatelka dala souhlas k tomu, aby předmět leasingu užíval žalobce (který přistoupil k závazku z úvěrové smlouvy, jenž měla u České spořitelny, a. s.). Dne 21. 1. 1994 pak společnost B. zmocnila žalobce k tomu, aby disponoval s předmětem leasingu podle všech tří leasingových smluv.

Tento „právně vlastnický a užívatelský stav“ pak podle shodného tvrzení všech žalobců odmítli respektovat – ač jim byl oznámen, vyšetřovatel OÚV PČR, okresní státní zástupce, správce konkursní podstaty i konkursní soud. Přitom nešlo o věc natolik nejasnou či složitou, aby bylo nutno vést ohledně ní incidenční spor, jak to soud účastníkům přikázal usnesením ze dne 19. 1. 1995 (nadto ve vztahu k žalobci C/ jen co do majetku, jehož se týkala leasingová smlouva č. 22/92), namísto toho, aby jednoduchou věc posoudil a vydal potřebný pokyn k nápravě.

Tento postup, uzavřeli žalobci, byl evidentně nesprávný a v jeho důsledku tím vznikla žalobcům vysoká škoda. Ani v době, kdy správce konkursní podstaty disponoval kvalifikovaným právním rozbořem ve formě nalézacího rozhodnutí soudu prvního stupně, majetek nevydal a zcela zbytečně vyčkával dalších procesních etap. Ihned po prohlášení konkursu, po odnětí věcí osobám, u nichž se nacházely, před jejich předáním správci konkursní podstaty, jakož i po celou další dobu až do vrácení věci oprávněným osobám, byly všechny zúčastněné osoby neustále upozorňovány na protiprávní stav a na povinnost vrátit majetek tomu, kdo byl po právu oprávněn s ním disponovat.

V soudních řízeních vedených u Krajského soudu v Hradci Králové pod sp. zn. 33 Cm 144/94 (žalobkyně B.), 13 Cm 50/95 (žalobkyně A., spol. s r. o.), 33 Cm 51/95 (žalobkyně A., spol. s r. o.) a 33 Cm 52/95 (žalobkyně G.) pak bylo pravomocně (po odvolacím řízení) rozhodnuto, že věci podle uvedených smluv nepatří do majetku úpadkyně. Věci pak byly vydány žalobkyni A) 18. 3. 1996 a 28. 8. 1996, žalobkyni B) 11. 4. 1996 a 28. 8. 1996 a žalobci C) ve dnech 8. 1. 1996, 18. 3. 1996, 11. 4. 1996 a 28. 8. 1996. Zařízení byla schopna provozu asi dva měsíce po vydání.

To, že majetek, o nějž šlo, není majetkem úpadkyně a nepatří do konkursní podstaty, mělo být předmětem elementárního úsudku správce konkursní podstaty i Krajského soudu v Hradci Králové, jenž vykonával dohled nad činností správce. Takto měl věc posoudit i vyšetřovatel a dozorující Okresní státní zástupce v Ústí nad Orlicí. Všechny tyto osoby mají právnické vzdělání a právní praxi, takže měly vědět, co je podstatou kupní smlouvy, „tj. přechodu vlastnictví“, a posoudit obsah jednoduchých kupních smluv (u žalobkyně A/), jakož i co je podstatou leasingu, „tj. nájmu s právem následné koupě pronajatého majetku“, a posoudit obsah jednoduchých konkrétních leasingových smluv (u žalobkyně B/ a žalobce C/) a (ve vztahu ke všem žalobcům) posoudit obsah jednoduchých cedačních smluv a plných mocí, a o tom měl být učiněn nepochybný závěr.

Konkursní soud i správce konkursní podstaty tedy zásadním způsobem porušili ustanovení zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), a to ustanovení § 6 (o určení konkursní podstaty), § 8 (o povinnostech správce konkursní podstaty postupovat s odbornou péčí), § 12 (o dohledu soudu nad řádným průběhem konkursu), § 14 (o rozsahu účinků konkursu co do aktiv a pasív úpadkyně), § 17 až § 19 (o řádném odborném zjištění majetku konkursní podstaty) a § 31 (o uspokojení nároků na vyloučení věcí z konkursní podstaty).

Škodu žalobci specifikovali tak, že jde jednak o ušlý zisk za nerealizovanou výrobu za dobu od zadržení věcí do jejich vydání, a to u žalobkyně A) ve výši 1 562 000 Kč, u žalobkyně B) ve výši 11 634 750 Kč a u žalobce C) ve výši 98 959 950 Kč, dále o škodu vzniklou na zařízení do jeho vydání jeho používáním a nesprávným skladováním, a to u žalobkyně A) ve výši 584 780 Kč, u žalobkyně B) ve výši 957 290 Kč a u žalobce C) ve výši 663 270 Kč, a konečně o škodu vzniklou žalobcům B) a C) na zbytečně vynaložených nákladech v souvislosti s vyřizováním věci, na nákladech odborných posudků, cestovních nákladech, nákladech právního zastoupení „atd.“, a to u žalobkyně B) i u

žalobce C) vždy ve výši 500 000 Kč, s tím, že tato škoda bude v průběhu řízení upřesněna.

O k r e s n í s o u d v Hradci Králové rozsudkem ze dne 28. 4. 1999 zamítl žalobu žalobkyně A), o zaplacení částky 2 146 780 Kč se 16% úrokem z prodlení od 21. 5. 1997 do zaplacení, rozsudkem ze dne 28. 4. 1999 zamítl žalobu žalobkyně B), o zaplacení částky 13 092 040 Kč se 16% úrokem z prodlení od 9. 5. 1997 do zaplacení a rozsudkem ze dne 28. 4. 1999 zamítl žalobu žalobce C), o zaplacení částky 100 123 220 Kč se 16% úrokem z prodlení od 9. 5. 1997 do zaplacení.

Soud prvního stupně ve výše uvedených rozhodnutích shodně uzavřel, že v průběhu sporu nevyšlo najevo, že by postup správce konkursní podstaty případně Krajského soudu v Hradci Králové v konkursním řízení vedeném u tohoto soudu pod sp. zn. K 8/94 byl nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným postupem (dále též jen „zákon“). Tím, že o vyloučení věcí z majetku konkursní podstaty bylo rozhodnuto až na základě žalob ve smyslu § 19 odst. 2 ZKV (ve znění zákona č. 122/1993 Sb.), nebylo založeno právo žalobců na náhradu škody podle zákona č. 58/1969 Sb.

K odvolání žalobců M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 25. 7. 2000 všechny výše uvedené rozsudky potvrdil a zamítl návrhy žalobců na připuštění dovolání. Podle odvolacího soudu, jestliže správce konkursní podstaty má pochybnosti o tom, zda určité věci patří do majetku konkursní podstaty tyto věci ve smyslu § 19 odst. 1 ZKV sepsal do konkursní podstaty, šlo o postup opatrný, nikoliv však nesprávný. V opačném případě by se totiž správce vystavoval riziku odpovědnosti za škodu podle § 8 odst. 2 ZKV. K pochybnostem správce o vlastnictví věcí jistě přispěly konkrétní okolnosti případu, tedy to, že věci byly v okamžiku prohlášení konkursu v držení úpadkyně a ta na nich provozovala výrobní činnost. Konkursnímu soudu proto nelze vyčítat, že při výkonu dohlédací činnosti nepřikázal správci konkursní podstaty vyškrtnout věci ze soupisu majetku konkursní podstaty a že vyzval žalobce (dle § 19 odst. 2 ZKV) k podání žalob. Soud je sice oprávněn posoudit důvody zpochybňující zařazení věci do soupisu a v případě, že dospěje k závěru, že věc nemá být do soupisu zařazena, dát pokyn správci, aby ji ze soupisu vyřadil, nicméně není povinen tak učinit v případech, kdy i dle jeho názoru existují pochybnosti o vlastnických právech k takovým věcem. Za situace, kdy konkursní soud takový pokyn správci nedá, je konečné rozhodnutí o případném vyřazení věci z konkursní podstaty na soudu, který rozhoduje o vylučovací žalobě. Nesprávný postup soudu ani správce konkursní podstaty nelze spatřovat ani v tom, že konkursní soud teprve s odstupem jednoho roku vyzval žalobce k podání žaloby ve smyslu § 19 odst. 2 ZKV, neboť žalobci mohli podat vylučovací žalobu i před tím, než k tomu byli vyzváni soudem. V tomto smyslu není dána příčinná souvislost mezi nečinností soudu a žalobci tvrzenou vzniklou škodou. Odvolací soud se neztotožnil ani s názorem žalobců, že nesprávný úřední postup soudu spočíval v zanedbání dohledu nad činností správce, neboť věci nebyly žalobcům vydány ihned po skončení řízení o vylučovací žalobě, poukazuje na to, že správce konkursní podstaty je zvláštním procesním subjektem, který není účastníkem konkursního řízení. Konkursnímu soudu pak nelze přičítat přímou odpovědnost za otálení při vydání věcí po právní moci rozhodnutí.

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalobci včas dovolání, jehož přípustnost dovozují z ustanovení § 239 odst. 2 o. s. ř., namítajíce, že je dán dovolací důvod dle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř., jehož prostřednictvím lze odvolacímu soudu vytýkat, že jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Konkrétně dovolatelé kritizují závěry soudů obou stupňů o tom, že postupem správce konkursní podstaty a Krajského soudu v Hradci Králové v konkursním řízení vedeném pod sp. zn. K 8/94 ohledně majetku úpadkyně D., spol. s r. o., nedošlo k nesprávnému postupu státního orgánu ve smyslu zákona č. 58/1969 Sb. Dle názoru dovolatelů byl jejich majetek správcem konkursní podstaty a konkursním soudem několik let zadržován. V postupu správce konkursní podstaty a konkursního soudu spatřují dovolatelé zásadní kolizi mezi formálním postupem, který umožňuje ustanovení § 19 ZKV, a posláním soudů, a to především ve vztahu k obecným předpisům, chránícím vlastnictví, tedy zejména příslušným ustanovením občanského zákoníku a

článku 11 Listiny základních práv a svobod. Nesprávný postup konkursního soudu spočívá podle nich v tom, že neučinil nic proti tomu, aby majetek dovolatelů nebyl neoprávněně vydáván za součást majetku konkursní podstaty, a způsobil, že tento nebyl po několik let vrácen majitelům. Správce konkursní podstaty i konkursní soud měli k dispozici dostatek podkladů pro okamžité správné právní závěry o vlastnických a užívatelských právech k majetku. Souhlas a podpora konkursního soudu s jednáním správce konkursní podstaty spočívala v tom, že nevydal správci konkursní podstaty pokyn k vrácení majetku oprávněným osobám a nechal proběhnout excindační řízení, ač tak v žádném případě učinit nemusel. Správce konkursní podstaty a konkursní soud porušili ustanovení § 6 a § 17 ZKV, zadržovali jako součást konkursní podstaty cizí majetek. Podle § 18 ZKV provede správce konkursní podstaty podle pokynů soudu soupis podstaty. Soud je tedy za správné sepsání odpovědný a může uložit správci konkursní podstaty, aby postupoval v souladu se zákonem, zejména když ví nebo musí vědět, že správce nepostupuje správně. Postup dle § 19 ZKV (výzva k podání excindační žaloby) není obligatorní a k výzvě je přistupováno teprve poté, co je věc do podstaty opravdu zahrnuta nebo jako součást podstaty zadržována. Zahrnutí do podstaty činí správce na základě pokynů soudu. Jestliže je do podstaty zahrnut majetek, který nepatří úpadci, vznikne tím škoda třetím osobám, tedy vlastníkům, jimž svědčí esenciální složky vlastnického práva, tj. mimo jiné právo předmět vlastnictví držet a užívat. Násilné a generální zahrnutí cizího majetku do konkursní podstaty nebylo v žádném případě jedinou legální možností, jak věc vyřešit. Na základě elementární právní úvahy právně vzdělaného a věcně informovaného soudu a správce mohlo dojít ke včasnému a poctivému vrácení majetku namísto toho, aby byl neoprávněně zadržován a opotřebováván, a bez toho, že by až v důsledku postupu dle § 19 odst. 1 ZKV bylo nutno situaci řešit postupem podle § 19 odst. 2 ZKV (vylučovací žalobou). Jde o otázku zásadního právního významu (o otázku smyslu a rozsahu použití ustanovení § 19 ZKV, rozsahu práva omezit třetí osoby v dispozici s věcmi v jejich vlastnictví, ve vztahu k základním majetkovým a jiným právům třetích osob, garantovaným Listinou základních práv a svobod a občanským zákoníkem, a řešení právních důsledků kolize těchto práv, je-li důsledkem vzniklá vysoká škoda). Dovolatelé proto požadují, aby Nejvyšší soud rozhodnutí soudů obou stupňů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Podle bodu 17., hlavy první, části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 1. 2001). O takový případ jde i v této věci.

Nejvyšší soud má dovolání za přípustné ve smyslu § 239 odst. 2 o. s. ř., když předpoklad včasného návrhu na vyslovení přípustnosti dovolání byl v dané věci naplněn a zásadní význam přisuzuje Nejvyšší soud řešení otázky odpovědnosti správce konkursní podstaty a konkursního soudu za nesprávný soupis majetku do konkursní podstaty úpadce, včetně toho, zda takový postup může založit odpovědnost státu za škodu ve smyslu § 18 zákona č. 58/1969 Sb.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Vady, k nimž dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), dovoláním nejsou namítány a nepodávají se ani z obsahu spisu, takže se Nejvyšší soud zabýval tím, zda je dán dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř., který je žalobcům u dovolání, jehož přípustnost byla založena (jen) podle ustanovení § 239 odst. 2 o. s. ř., jako jediný k dispozici (srov. též rozhodnutí uveřejněné pod číslem 34/1994 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy,

jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona v rozhodné době platilo, že stát odpovídá za škodu způsobenou v rámci plnění úkolů státních orgánů a orgánů společenské organizace uvedených v § 1 odst. 1 nesprávným úředním postupem těch, kteří tyto úkoly plní. Dle ustanovení § 1 odst. 1 zákona stát odpovídá za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, které v občanském soudním řízení a v řízení před státním notářstvím, v řízení správním, jakož i v řízení před místním lidovým soudem, a dále v řízení trestním, pokud nejde o rozhodnutí o vazbě nebo trestu, vydal státní orgán nebo orgán státní organizace (dále jen „státní orgán“). Stát odpovídá rovněž za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím orgánu společenské organizace, vydaným při plnění úkolů státního orgánu, které na tuto organizaci přešly.

Předpokladem vzniku odpovědnosti podle ustanovení § 18 zákona je současné splnění tří předpokladů: 1) nesprávný úřední postup, 2) vznik škody a 3) příčinná souvislost mezi nesprávným úředním postupem a vznikem škody.

Nesprávným úředním postupem se rozumí porušení pravidel pro počínání státního orgánu při jeho činnosti a zpravidla jde o postup, který s rozhodovací činností nesouvisí. Podle konkrétních okolností může jít o jakoukoliv činnost spojenou s výkonem pravomocí státního orgánu, dojde-li při ní nebo v jejím důsledku k porušení pravidel předepsaných právními normami pro počínání státního orgánu nebo k porušení pořádku určeného povahou a funkcí postupu. O „úřední“ postup jde tehdy, jestliže tak postupují osoby, které plní úkoly státního orgánu, a pokud tento postup slouží výkonu státní moci. Podmínkou aplikace ustanovení § 18 cit. zákona tedy je, že stát prostřednictvím svých orgánů vystupuje jako nositel veřejné moci při jejím uplatňování (shodně srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2004, sp. zn. [25 Cdo 2274/2003](#)).

Ustanovení § 8 ZKV v rozhodném znění (tj. ve znění účinném ke dni prohlášení konkursu i v době, kdy bylo rozhodnuto o vyloučení majetku z konkursní podstaty) určovalo, že správce podstaty (dále jen „správce“) se zásadně vybírá ze seznamu správců, který vede soud příslušný k řízení (§ 3 odst. 1). Do seznamu správců lze zapsat jen bezúhonnou fyzickou osobu, která je plně způsobilá k právním úkonům, má přiměřenou odbornou způsobilost a se zápisem souhlasí. Správcem může soud ustavit pouze ve věci nepodjatou fyzickou osobu. Osoby zapsané do seznamu správců mohou odmítnout tuto funkci jen v případech, kdy jsou pro to důležité důvody, které posoudí soud. Výjimečně může soud ustavit správcem i osobu do seznamu správců nezapsanou, splňuje-li podmínky pro zapsání do tohoto seznamu (odstavec 1). Správce je povinen při výkonu funkce postupovat s odbornou péčí a odpovídá za škodu vzniklou porušením povinností, které mu ukládá zákon nebo mu uloží soud (odstavec 2). Neplní-li správce řádně své povinnosti, může mu soud uložit pořádkovou pokutu (odstavec 4) Z důležitých důvodů může soud na návrh některého z účastníků nebo správce anebo i bez návrhu zprostit správce funkce. Zprostit-li soud správce jeho funkce, ustaví nového správce. Zproštěním funkce nezaniká správcova odpovědnost podle odstavce 2 za dobu výkonu funkce. Správce, který byl funkce zproštěn, je povinen řádně informovat nového správce a dát mu k dispozici všechny doklady (odstavec 5).

Výklad podávaný soudní praxí je pak jednotný v tom, že správce konkursní podstaty není účastníkem konkursního řízení. Jako zvláštní procesní subjekt má samostatné postavení jak vůči úpadci, tak vůči konkursním věřitelům, a nelze jej považovat za zástupce konkursních věřitelů ani za zástupce úpadce (shodně srov. též rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 17/1998 Sbírky soudních

rozhodnutí a stanovisek, bod XIX., str. 185 /361/ stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, [Cpjn 19/98](#), uveřejněného pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek /dále též jen „stanovisko“/, jakož i nálezy pléna Ústavního soudu uveřejněné pod číslem 403/2002 Sb.). Ústavní soud k tomu co do postavení správce konkursní podstaty dodává, že je zvláštním veřejnoprávním orgánem. Nejde však o státní orgán nebo orgán státní organizace (a zcela zjevně ani o orgán společenské organizace) ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 zákona, což se podává i z toho, že nese (na rozdíl od státního orgánu) vlastní majetkovou odpovědnost za škodu vzniklou porušením povinností, které mu ukládá zákon nebo mu uloží soud (srov. § 8 odst. 2 ZKV).

Opačný výklad by vedl k závěru, že správce konkursní podstaty není pasívně věcně legitimován ve sporu o náhradu škody, kterou způsobil porušením povinností při výkonu své funkce (že žalovanou musí být – coby osoba odpovědná za tento svůj „státní orgán“ – vždy jen Česká republika, a to v režimu zákona č. 58/1969 Sb., případně – pro dobu od 15. 5. 1998 – v režimu zákona č. 82/1998 Sb.). Ustálený výklad podávaný soudní praxí však takovému úsudku nenasvědčuje, což lze dokumentovat např. rozsudkem Nejvyššího soudu uveřejněným pod číslem 88/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (z něj naopak plyne, že správce konkursní podstaty je osobou, která za škodu vzniklou účastníkům konkursního řízení nebo třetím osobám v důsledku porušení povinnosti uložené jí zákonem nebo rozhodnutím soudu samostatně odpovídá podle § 420 odst. 1 obč. zák.).

Jestliže dovolatelé tvrdí, že jim škoda vznikla také nesprávným postupem správce konkursní podstaty, pak lze uzavřít, že na základě takového tvrzení mohli žalovat pouze příslušného správce, a nikoliv Českou republiku, jež přímou odpovědnost za nesprávný výkon funkce správce konkursní podstaty nenese.

Zbývá vypořádat se s úvahou, že odpovědnost státu je dána v důsledku zanedbání povinného dohledu nad činností správce konkursní podstaty soudem, který vede konkursní řízení (tzv. konkursní soud).

Podle ustanovení § 12 odst. 1 ZKV (v rozhodném znění) soud je oprávněn vyžádat si od správce zprávu a vysvětlení, nahlížet do jeho účtů a konat potřebná šetření. Může správci uložit, aby si vyžádal na určité otázky názor věřitelského výboru, nebo mu může dát pokyny sám.

Ustanovení § 18 ZKV (v rozhodném znění) určovalo, že soupis podstaty (dále jen „soupis“) provede správce podle pokynů soudu za použití seznamu předloženého úpadcem a za součinnosti věřitelského výboru. Nesplnil-li úpadce povinnosti podle § 17 odst. 2 ZKV, uloží mu soud, aby se dostavil k sepsání zápisu o seznamu majetku a aby vydal potřebné listiny správci (odstavec 1). Kdo má věc náležící do podstaty, je povinen to oznámit správci, jakmile se dozví o prohlášení konkursu, a musí umožnit správci, aby věc byla zapsána do soupisu a odhadnuta; jinak odpovídá za škodu tím vzniklou (odstavec 2).

Podle § 6 ZKV (v rozhodném znění), majetek podléhající konkursu tvoří konkursní podstatu (odstavec 1). Konkurs se týká majetku, který patřil dlužníkovi v den prohlášení konkursu a kterého nabyl za konkursu; tímto majetkem se rozumí také mzda nebo jiné podobné příjmy. Do podstaty nenáleží majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí; majetek sloužící podnikatelské činnosti z podstaty vyloučen není (odstavec 2).

Dle § 19 ZKV, jsou-li pochybnosti, zda věc náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinými osobami anebo s poznámkou o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení věci do soupisu (odstavec 1). Soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc je do soupisu pojata oprávněně (odstavec 2).

Předpokládaný postup správce konkursní podstaty při soupisu majetku konkursní podstaty popsal

Nejvyšší soud podrobně již ve výše označeném stanovisku, pod bodem XXIX. (str. 197-199 /373-375/). Zde především formuloval a odůvodnil závěr, že správce konkursní podstaty zařadí do soupisu majetku konkursní podstaty každou věc, pohledávku nebo právo mající majetkovou hodnotu, o nichž má za to, že patří nebo mohou patřit do podstaty, i když tu je pochybnost, zda do podstaty skutečně patří. O tom, u kterých věcí jsou pochybnosti, zda náleží do podstaty, a o důvodech, které k těmto pochybnostem vedou (včetně nároků uplatněných jinými osobami), správce vyrozumí konkursní soud. Konkursní soud důvody zpochybňující zařazení věci do soupisu posoudí; podaří-li se pochybnosti odstranit, vydá správci pokyn, aby věc ze soupisu vyřadil, popřípadě aby věc sepsal bez poznámky. Osoby, které k věci uplatnily právo nepřipouštějící její soupis, konkursní soud nebylo-li možné námitkám těchto osob uplatněným u správce konkursní podstaty nebo u konkursního soudu zcela vyhovět a věc ze soupisu vyřadit usnesením vyzve, aby svůj nárok uplatnily žalobou podanou proti správci, kterou se budou domáhat vyloučení věci ze soupisu (tzv. vylučovací či excindační žalobou).

Tamtéž Nejvyšší soud vysvětlil, že pochybnost o tom, zda jiná osoba uplatnila důvodné námitky proti tomu, aby věc byla zařazena do podstaty, může být vyřešena (samozřejmě za předpokladu, nebrání-li tomu dříve učiněný pokyn konkursního soudu) – a to i poté, co již byla soudem učiněna výzva k podání vylučovací žaloby mimosoudní dohodou uzavřenou se správcem konkursní podstaty nebo tak, že správce námitkám této osoby dobrovolně vyhoví a věc ze soupisu vyřadí; dříve, než tak učiní, může si správce vyžádat ke svému dalšímu postupu pokyn konkursního soudu, popřípadě stanovisko věřitelského výboru. Nebude-li ani tímto způsobem pochybnost odstraněna, mohou být věci vyloučeny ze soupisu konkursní podstaty jen na základě rozhodnutí soudu, kterým bylo vyhověno vylučovací žalobě. Osoba, která tvrdí, že věc do podstaty nepatří, může přitom podat vylučovací žalobu bez ohledu na to, zda k podání žaloby byla konkursním soudem vyzvána. Legitimace k vylučovací žalobě je dána již tím, že věc byla správcem zařazena (zapsána) do soupisu podstaty.

Takto chápanému pojetí povinností konkursního soudu a správce konkursní podstaty při soupisu odpovídají též závěry, k nimž dospěla právní teorie. Tak např. v díle Zoulík, F.: Zákon o konkursu a vyrovnání. – Komentář, 2. vydání. Praha C. H. Beck 1994, se na dané téma uvádí (srov. str. 101), že pokyny soudu k sestavení soupisu podstaty (jak se o nich zmiňuje § 18 odst. 1 ZKV) mají povahu opatření podle § 12 ZKV. Mohou se týkat lhůt k provedení soupisu, způsobu jeho provedení, doplnění soupisu, řešení rozporů mezi správcem a věřitelským výborem, jakož i jiných záležitostí.

Obecně vzato může stát vskutku nést majetkovou odpovědnost za nesprávný úřední postup soudu při výkonu jeho dohlédací činnosti nad správcem konkursní podstaty. V situaci, kdy zákon předpokládá, že pochybnosti o opodstatněnosti soupisu určitého majetku budou řešeny především ve zvláštním řízení (ve sporu o vylučovací /excindační/ žalobě ve smyslu § 19 odst. 2 ZKV), však lze stát činit odpovědným za to, že konkursní soud nevydal správci konkursní podstaty sám pokyn k tomu, aby určitou věc vyloučil ze soupisu majetku konkursní podstaty, jen tehdy, je-li tato nečinnost soudu neospravedlnitelná z pohledu skutečností, jež soudu byly o sepsaném majetku známy. Dovolatelům je třeba dát za pravdu v tom, že samotná skutečnost, že bylo zahájeno excindační řízení, nečinnost konkursního soudu neospravedlňuje (bez zřetele k tomu, zda řízení o vylučovací žalobě sám vyvolal výzvou podle § 19 odst. 2 ZKV). Podstatné naopak je, zda nároky třetích osob, jež měly soupis vylučovat, byly (a odkdy) natolik zřejmé, že nečinnost soudu nebyla nečinností odůvodněnou (opodstatněnou či ospravedlnitelnou). Taková situace nastává i tehdy, jestliže konkursní soud – jak tvrdí dovolatelé – ví nebo musí vědět o tom, že správce určitý majetek sepsal neoprávněně a nezjedná nápravu příslušným pokynem, ač k tomu má možnost.

K tomu, aby bylo možné prověřit, zda postup konkursního soudu při výkonu dohlédací činnosti nad správcem konkursní podstaty úpadkyne byl vskutku nesprávný, není možné dospět, aniž by soud znal odpověď na otázku, kdy správce konkursní podstaty příslušný majetek sepsal, z jakého důvodu a na základě jakých podkladů; zda se tak stalo např. na základě účetní evidence úpadce, sdělení úpadce či na základě jiné skutečnosti, jež závěr o opodstatněnosti soupisu dotčeného majetku činily v daném

místě a čase pravděpodobným. Takovou jinou skutečností přitom (při absenci dalších údajů dokládajících opak) může být typicky i to, že věci se nacházejí v držení úpadce.

Přitom je třeba mít na zřeteli, že soupis majetku konkursní podstaty může být doplňován postupně (podle toho, jak vycházejí najevo skutečnosti o majetku úpadce), takže časový údaj se u té či oné položky soupisu může lišit. Pro úvahu, zda výkon dohlédací činnosti konkursního soudu byl řádný, je určující též údaj o tom, zda, odkdy a na základě jakých informací bylo konkursnímu soudu známo, že třetí osoby uplatňují silnější právo k věcem sepsaným do konkursní podstaty, jakož i to, zda a kdy byl soud těmito osobami žádán, aby dal správci pokyn příslušný majetek vyloučit ze soupisu.

Provéřit správnost námitky, že již v lednu 1995 měl konkursní soud k dispozici všechny údaje nezbytné pro to, aby na základě elementárních právních úvah dal správci pokyn k vyloučení věcí ze soupisu (namísto toho, aby nesprávně činil výzvu podle § 19 odst. 2 ZKV), lze jen na základě skutkových zjištění o tom, jaké údaje měl konkursní soud k dispozici v době, kdy si činil úsudek o dalším postupu ve vztahu k nárokům, jež třetí osoby (žalobci) uplatnily k majetku konkursní podstaty. Jestliže informace, jež měl v uvedené době k dispozici, vskutku na základě elementárních právních úvah dovozovaly rozptýlit pochybnosti o tom, zda věci náležejí do konkursní podstaty, ve prospěch závěru, že tomu tak není, a jestliže přesto namísto pokynu, aby správce věci ze soupisu vyloučil, konkursní soud zvolil postup podle § 19 odst. 2 ZKV, pak šlo vskutku o postup nesprávný. Naopak platí, že mohly-li být pochybnosti o tom, zda sepsaný majetek patří do konkursní podstaty, odstraněny jen dalšími zjištěními (nebyly-li údaje, jež měl /a při řádném výkonu dohlédací činnosti mohl mít/ konkursní soud k dispozici, dostatečné k jednoznačnému závěru o existenci nároků, jež se pojí k sepsanému majetku, nebo vyžadovalo-li posouzení těchto údajů náročnější právní zhodnocení), pak konkursní soud nepochybil, zvolil-li postup podle § 19 odst. 2 ZKV a závazné řešení předkládaných otázek při výkonu dohlédací činnosti sám nepřijímal.

Obecně platí, že k odstranění pochybností o sepsaném majetku může dojít i později (poté, co konkursní soud osoby uplatňující svá práva správně vyzval /dle § 19 odst. 2 ZKV/ k podání vylučovací žaloby a ty tak učinily). V této fázi konkursního řízení se však bez dalšího nepředjímá vlastní aktivita konkursního soudu (potud, že by i v průběhu excindačního řízení bez podnětu vzešlého z řad osob, jež žalobu podaly nebo ze strany správce sám prověřoval, zda opodstatněnost soupisu trvá). Je-li ovšem konkursní soud i v průběhu excindačního řízení označenými osobami žádán, aby se v mezích své dohlédací činnosti znovu vyslovil k tomu, zda důvody soupisu trvají, pak úsudek o správnosti jeho reakce (o tom, zda měl sám dát správci pokyn k vyloučení majetku ze soupisu) je třeba vést především na základě zjištění, zda se po skutkové či právní stránce vůbec změnila situace oproti stavu, jenž jej v dřívější době vedl k opodstatněné výzvě podle § 19 odst. 2 ZKV. Přitom v žádném případě nemůže jít o to, aby konkursní soud nahrazoval činnost soudu, u kterého řízení o vylučovací žalobě probíhá, tím, že by se vyjadřoval ke stavu dokazování v dosud neukončeném excindačním řízení. Z hlediska výše naznačených úvah se odvolací soud sice správně zabýval důvody, jež správce vedly k vlastnímu soupisu sporného majetku, nikoliv však již tím, jestli v pozdější fázi konkursního řízení konkursní soud mohl či měl vydat pokyn k vyloučení věcí ze soupisu. Pro tuto úvahu si pak nevytvořil ani odpovídající skutkové předpoklady, neboť otázka, jaká skutková a právní situace zde byla v době, kdy byl konkursní soud žádán o přijetí opatření podle § 12 ZKV, zůstala v řízení nezodpovězena. Právní posouzení věci odvolacím soudem je tudíž v dotčeném směru neúplné a tudíž i nesprávné.

Jelikož dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. byl ve shora naznačeném směru uplatněn právem, Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek zrušil; protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, dopadají i na rozsudky soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i je a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, 2 a 5 o. s. ř.).